

The Pillars and the Cornerstone
Jesus Tradition Parallels in the Catholic Epistles

Published by Eburon, Delft
Oude Delft 38
2611 CD, Delft
The Netherlands

November 2018

ISBN 978-94-6301-219-5

Cover image: Pillars from Santiago de Compostella,
https://www.wikiwand.com/en/Santiago_de_Compostela_Cathedral

Copyright © 2018 Roelof Alkema. All rights reserved. No part of these pages may be used for any purpose other than personal use. Therefore, reproduction, modification, storage in a retrieval system or retransmission, in any form or by any means, electronic, mechanical or otherwise, for reasons other than personal use, is strictly prohibited without prior written permission.

Unless otherwise noted, the scripture quotations in this publication are from the New International Version of the Bible. Copyright © 1984, International Bible Society.

THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN
IN NEDERLAND TE KAMPEN

The Pillars and the Cornerstone
Jesus Tradition Parallels in the Catholic Epistles

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DE GRAAD VAN DOCTOR IN DE THEOLOGIE,

OP GEZAG VAN DE RECTOR DR. R. KUIPER,

ZO GOD WIL IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN

OP VRIJDAG 23 NOVEMBER 2018 OM 15.00 UUR

IN DE LEMKERZAAL,

BROEDERSTRAAT 16 TE KAMPEN

door

Roelof Klaas Alkema

Eerste promotor: Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen

Tweede promotor: Prof. dr. P.H. Davids (Houston Graduate
School of Theology)

Leden beoordelingscommissie:

Prof. dr. G. Kwakkel

Prof. dr. R. Roukema (PThU Groningen)

Prof. dr. D. Wenham (Trinity College Bristol)

Sponsored by **STICHTING AFBOUW KAMPEN**

*Dit onderzoek werd mede mogelijk gemaakt door het Greijdanus-Kruithof
Fonds*

Contents

Acknowledgments | xiv

Abbreviations | xv

Introduction – <i>The Pillars and the Cornerstone</i>	1
1. Jesus Tradition	8
1.1 What is Jesus Tradition?	8
1.1.1 Canonical Gospels	9
1.1.2 Jesus Tradition outside the canonical Gospels	12
1.1.3 The literary model	14
1.1.4 The oral model	15
1.1.4.1 Orality	16
1.1.4.2 Texts and orality	16
1.1.4.3 Fixity and flexibility	18
1.1.4.4 The setting of Jesus Tradition	22
1.1.4.5 Teachers & eyewitnesses	24
1.1.5 Interpretation and application	28
1.1.6 Wisdom and aemulatio	30
1.1.7 Concluding remarks	31
1.2 Method	32
1.2.1 Quotations, allusions, echoes: parallels	33
1.2.2 Rhetorical techniques	35
1.2.2.1 Communal remembering	35
1.2.2.2 Recitation composition	36
1.2.2.3 Progymnastic rhetoric	36
1.2.2.4 Aemulatio	38
1.2.2.5 Wisdom sayings	39
1.2.3 Methodology	40
1.3 Value	40
2. Jesus Tradition Parallels in James	42
2.1 Introduction	42
2.1.1 Introductory matters	42
2.1.1.1 Authorship	43
2.1.1.2 Date	46

2.1.1.3 Content: genre and structure	47
2.1.1.4 Purpose	48
2.1.1.5 Jesus Tradition: a brief overview of scholarship	49
2.1.1.5.1 Davies	49
2.1.1.5.2 Davids	50
2.1.1.5.3 Deppe and Hartin	50
2.1.1.5.4 Bauckham and Kloppenborg	51
2.1.2 Approach	51
2.2 Parallels	52
2.2.1 James 1	52
2.2.1.1 James 1:2	52
2.2.1.2 James 1:4	54
2.2.1.3 James 1:5-7	55
2.2.1.4 James 1:12	57
2.2.1.5 James 1:17a-b	60
2.2.1.6 James 1:19b-20	61
2.2.1.7 James 1:21	63
2.2.1.8 James 1:22-25	65
2.2.2 Acting out faith	67
2.2.2.1 James 2:1	67
2.2.2.2 James 2:5	68
2.2.2.3 James 2:8	70
2.2.2.4 James 2:11	71
2.2.2.5 James 2:13	73
2.2.2.6 James 2:15-16	74
2.2.3 Minding the tongue	76
2.2.3.1 James 3:12	77
2.2.3.2 James 3:18	78
2.2.3.3 James 4:11-12	80
2.2.3.4 James 5:12	81
2.2.4 Asking is receiving	83
2.2.4.1 James 4:3	83
2.2.4.2 James 5:17	84
2.2.5 Reversal of fate	85
2.2.5.1 James 4:4	85

2.2.5.2 James 4:9	86
2.2.5.3 James 4:10	87
2.2.5.4 James 5:7-9	88
2.2.5.5 James 5:20	90
2.3 An overview of parallels: preliminary conclusions	94
3. Jesus Tradition Parallels in 1 Peter	100
3.1 Introduction	100
3.1.1 Introductory matters	101
3.1.1.1 Authorship and date	101
3.1.1.2 Audience and reception	104
3.1.1.3 Content	106
3.1.1.4 Purpose	107
3.1.1.5 Jesus Tradition in 1 Peter: an overview of scholarship	108
3.1.1.5.1 Gundry, Best and Maier	109
3.1.1.5.2 Metzner	110
3.1.1.5.3 Horrell and Watson	111
3.1.2 Approach	112
3.2 Parallels	113
3.2.1 Eschatological perspective on suffering	113
3.2.1.1 1 Peter 1:8	114
3.2.1.2 1 Peter 1:9	116
3.2.1.3 1 Peter 3:4	117
3.2.1.4 1 Peter 3:9	119
3.2.1.5 1 Peter 3:14a	121
3.2.1.6 1 Peter 4:7	122
3.2.1.7 1 Peter 4:13-14	123
3.2.2 Living among pagans	125
3.2.2.1 1 Peter 2:12	125
3.2.2.2 1 Peter 2:17	126
3.2.2.3 1 Peter 4:10	128
3.2.3 Prophetic fulfilment	130
3.2.3.1 1 Peter 1:10	130
3.2.3.2 1 Peter 2:4-8	132

3.2.4 Idiomatic parallels	137
3.2.4.1 1 Peter 1:17	137
3.2.4.2 1 Peter 1:3.23	138
3.2.4.3 1 Peter 2:25	140
3.2.4.4 1 Peter 3:18a	143
3.2.4.5 1 Peter 4:8	144
3.2.4.6 1 Peter 5:2-3	144
3.2.4.7 1 Peter 5:7	146
3.2.4.8 1 Peter 5:8a	148
3.2.5 Passion Narrative	149
3.2.5.1 1 Peter 5:1	149
3.2.5.2 1 Peter 2:20	150
3.2.5.3 1 Peter 2:21	151
3.2.5.4 1 Peter 2:22-23	152
3.3 An overview of parallels; preliminary conclusions	155
3.3.1 Sermon on the Mount/Plain	155
3.3.2 Passion Narrative and holy week	156
3.3.3 Johannine tradition	158
3.3.4 Petrine traditions	159
3.3.5 Synoptic traditions	160
3.3.6 Luke 12	161
3.3.7 Jesus Tradition idiom	161
4. Jesus Tradition Parallels in the Johannine Epistles	164
4.1 Introduction	165
4.1.1 Introductory matters	165
4.1.1.1 Johannine community	166
4.1.1.1.1 Origins and existence	166
4.1.1.1.2 Tradition material in the Johannine churches	167
4.1.1.1.3 Authorship	169
4.1.1.2 Audience, reception and content	171
4.1.1.3 Jesus Tradition in Johannine Epistles: a brief overview of scholarship	172
4.1.2 Approach	174
4.2 Parallels	175

4.2.1 The Johannine love command	175
4.2.1.1 1 John 3:16	175
4.2.1.2 1 John 4:9	176
4.2.1.3 1 John 2:7/3:23; 2 John 1:4-6	177
4.2.1.4 1 John 3:17-18	180
4.2.1.5 1 John 4:21/Hebrew Gospel	181
4.2.1.6 1 John/Matthew	183
4.2.1.7 1 John 3:15	185
4.2.2 Eschatology	187
4.2.2.1 1 John 2:17	188
4.2.2.2 1 John 3:4	191
4.2.2.3 1 John 3:7a	192
4.2.2.4 1 John 3:1	193
4.2.3 The new people of God	195
4.2.3.1 1 John 1:5-6	195
4.2.3.2 1 John 1:10	196
4.2.3.3 3 John 1:9	198
4.2.3.4 1 John 3:9-10	199
4.2.3.5 1 John 3:22	201
4.2.3.6 1 John 5:16a-b	202
4.3 Conclusions	204
5. Jesus Tradition Parallels in 2 Peter and Jude	208
5.1 Introductory matters	208
5.1.1 Reception history	208
5.1.2 Present status	210
5.1.3 The literary relationship of 2 Peter and Jude	211
5.1.4 Purpose	215
5.1.5 Jesus Tradition in 2 Peter and Jude: a brief overview of scholarship	217
5.1.6 Approach	218
5.2 Parallels	218
5.2.1 Eschatological end-time parallels	219
5.2.1.1 2 Peter 1:19	219
5.2.1.2 2 Peter 2:1/Jude 4	222

5.2.1.3 2 Peter 3:2/Jude 17b	224
5.2.1.4 2 Peter 3:4	226
5.2.1.5 2 Peter 3:9	227
5.2.1.6 2 Peter 3:10-12	229
5.2.2 Eschatological traditions of warning and rebuke	231
5.2.2.1 2 Peter 2:3.14	231
5.2.2.2 2 Peter 2:20	233
5.2.2.3 2 Peter 2:22	234
5.2.2.4 Jude 17-18/2 Peter 3:2-3	235
5.2.3 Petrine reminiscences	237
5.2.3.1 2 Peter 1:14	237
5.2.3.2 2 Peter 1:15	238
5.2.3.3 2 Peter 1:16-18	239
5.2.4 A suspected <i>logion</i>	242
5.3 Conclusions	245
6. Conclusions	
Jesus Tradition Parallels in the Catholic Epistles	249
6.1 Sources and traditions	249
6.1.1 Possible tradition blocks	255
6.1.1.1 Double Tradition/'Q'	256
6.1.1.2 Matthean tradition/'M'	258
6.1.1.3 Sermon on the Mount/Plain	260
6.1.1.4 Johannine Sayings	263
6.1.1.5 Passion Narrative	265
6.1.1.6 Petrine/Apostolical narratives	268
6.1.1.7 Olivet Discourse	269
6.1.1.8 Miscellaneous traditions	271
6.1.1.9 Love command	273
6.1.2 Some concluding observations	275
6.1.2.1 Johannine tradition	275
6.1.2.2 Q material	275
6.1.2.3 Appropriation of source material	276
6.2 The Perception of Jesus in the Catholic Epistles	277
6.2.1 The perception of Jesus	277

6.2.2 Direct statements about Jesus' identity	280
6.2.3 The perception of Jesus through Jesus Tradition Parallels	281
6.2.3.1 Jesus, the Jewish wisdom teacher	282
6.2.3.2 Jesus, the unthought-of role model	284
6.2.3.3 Jesus, the eschatological prophet	286
6.2.3.4 Jesus, the teacher of radical love and non-retaliation	288
6.2.3.5 An integrated perspective on the perception of Jesus in the Catholic Epistles	291
6.3 Concluding Remarks	293
Synthesis – The Pillars and the Rock	295
Excursus 1 – Jesus Tradition Parallels in Paul	296
Excursus 2 – Jesus Tradition Parallels in the Apostolic Fathers	299
Bibliography	303
Abstract	322
The Pillars and the Rock – Nederlandse samenvatting	323
Curriculum Vitae	330

Abstract

Jesus Tradition – early Christian traditions from and about Jesus - plays an important role in New Testament letters, not only in the Gospels and Corpus Paulinum, but also in the seven Catholic Epistles. This dissertation revolves around the relationship between the Catholic Epistles and the traditions about Jesus that have informed the Gospels. Based on the research, two important observations can be made.

First of all, there is a fundamental unity in the witness of the Catholic Epistles regarding their reliance upon and appropriation of Jesus Tradition. The same Jesus can be recognized throughout all Catholic Epistles (with the possible exception of Jude, since its brevity does not supply enough information for clarity about its relation to Jesus Tradition), and this Jesus is not merely a theological construct, but a historical person, very much in line with the Jesus from historical Jesus-research.

Second, a fundamental unity is observable between the canonical Gospels, Corpus Paulinum and the Catholic Epistles. All three corpora are consciously witnessing to Jesus. Each corpus has its own distinct way of doing this, and the Catholic Epistles can be seen as witnessing Jesus from an apostolic perspective.

The Pillars and the Cornerstone – Nederlandse samenvatting

Inleiding en onderzoeksvraag

In deze studie, *The Pillars and the Cornerstone – Jesus Tradition in the Catholic Epistles*, wordt de relatie tussen traditiemateriaal van en over Jezus en de zeven ‘Katholieke’ Brieven (Jakobus, 1 en 2 Petrus, 1, 2 en 3 Johannes en Judas) onderzocht.

Eenzijds vloeit dit onderzoek voort uit de toegenomen aandacht voor en erkenning van de Katholieke Brieven als canonieke groep binnen het Nieuwe Testament. Verwijzend naar de apostelen ‘die als steunpilaren golden’ (Galaten 2:9) wordt deze groep tegenwoordig ook wel de ‘Pillar collection’ genoemd.

Anderzijds staat dit onderzoek in het kader van de huidige discussie rondom de aard en herkomst van de tradities die ten grondslag liggen aan de evangeliën (‘Jesus Tradition’). In de afgelopen decennia is er toenemende aandacht gekomen voor de mondelinge factor in de overdracht van dit traditiemateriaal.

De centrale vraagstelling van dit onderzoek is:

Welke parallellen met Jesus Tradition kunnen gevonden worden in de Katholieke Brieven? En hoe informeren deze parallellen ons over de relatie tussen Jesus Tradition en de Katholieke Brieven, zowel op historisch als op theologisch niveau?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden, zijn een aantal stappen doorlopen:

Ten eerste is een verkennend onderzoek gedaan naar *Jesus Tradition*: wat is het precies, en hoe werd dit traditiemateriaal doorgegeven en gewaardeerd onder de eerste christenen?

Ten tweede is een bruikbare methodiek ontwikkeld om aan de hand van vier criteria parallellen tussen passages uit de Katholieke Brieven en *Jesus Tradition* vast te kunnen stellen.

Ten derde is die methodiek toegepast, door individuele parallellen tussen passages uit de Katholieke Brieven en *Jesus Tradition* te identificeren, te beschrijven en te becommentariëren.

Hoofdstuk 1: Jesus Tradition en methodiek

Over het traditiemateriaal dat ten grondslag ligt aan de evangeliën worden in het eerste hoofdstuk allereerst twee observaties gedaan:

De canonieke evangeliën hebben bewust traditiemateriaal weergegeven en verwerkt. *Jesus Tradition* werd gezien als geworteld in historische gebeurtenissen en juist dit materiaal was van fundamenteel belang voor de gemeenschap(pen) van de eerste christenen, die het doorgaven in een wereldwijde beweging van volgelingen van Jezus.

Daarnaast zijn er vele tradities in niet-canonieke vroegchristelijke geschriften te vinden (de zogeheten *Agrapha*) die uit dezelfde of een vergelijkbare bron putten: het fenomeen *Jesus Tradition* is breder dan wat in het Nieuwe Testament over Jezus verteld wordt.

Vervolgens is een verkennende studie uitgevoerd naar de manier waarop het traditiemateriaal in de eerste eeuw van onze jaartelling werd doorgegeven. Hoe konden evangelie- en brieveschrijvers van het Nieuwe Testament met dit materiaal in aanraking komen en hoe zouden zij het verwerken? Enkele conclusies:

- Mondelinge overdracht van het traditiemateriaal is van grote invloed geweest op hoe de nieuwtestamentische auteurs *Jesus Tradition* kenden, begrepen en verwerkten.
- Deze overdracht leunt soms op de technieken van antieke ongeletterde gemeenschappen, soms op meer ontwikkelde en retorische technieken, maar over het algemeen gaat het om een mengeling van technieken. Dit type overdracht staat garant voor de nodige stabiliteit, maar verklaart tegelijk een zekere mate van flexibiliteit, zoals die ook te vinden is in parallele passages uit de evangeliën.
- De basale technieken die worden aangeboden in eerste- en tweede-eeuwse retorische onderwijsboeken (*Progymnasmata*) geven een goede indruk van de manier waarop de

nieuwtestamentische auteurs dit traditiemateriaal op hun beurt verwerkt hebben: met grote vrijheid, maar wel herkenbaar. Naast deze 'progymnastische' schrijftechniek is ook een meer Joodse manier van werken herkenbaar, met name in de brief van Jakobus, wanneer de wijsheidsspreuken van Jezus worden omgevormd tot zelfstandige wijsheidsspreuken.

In de hoofdstukken 2-5 zijn de parallellen met *Jesus Tradition* uit de Katholieke Brieven onderzocht. Met name die parallellen waarin uitdrukkingen en ideeën zodanig worden weergegeven, dat aannemelijk is dat ze er alleen maar zó staan, omdat ze ergens in *Jesus Tradition* op vergelijkbare wijze worden toegepast. Daarbij is gebruikgemaakt van vier criteria:

1. Woordelijke overeenstemming: zijn er woorden (of misschien één opvallend woord) die ook gebruikt worden in de parallelle passage?
2. Inhoudelijke overeenstemming: is de betekenis-inhoudelijke waarde van een passage vergelijkbaar met die van de parallel?
3. Conceptuele analogie: is de parallelle passage vanuit *Jesus Tradition* in lijn met wat de auteur wil zeggen?
4. Toegankelijkheid: is het waarschijnlijk dat de auteur toegang had tot een bron waarin hij deze parallel kon vinden?

Hoofdstuk 2-5: Parallellen onderzocht en beschreven

In de brief van Jakobus zijn drieëntwintig parallellen met passages uit *Jesus Tradition* gevonden.

Uit de individuele parallellen kan het volgende worden geconcludeerd:

1. Jakobus kende een traditie die veel overeenkomst vertoonde met de Bergrede (Matteüs 5-7, dan wel Lucas 6). Elf keer zijn er parallellen tussen Jakobus en deze traditie.
2. Zeven maal heeft Jakobus een parallel met niet-synoptisch *Jesus Tradition*-materiaal, zowel uit het Johannesevangelie en het boek Openbaring als uit buitenbijbelse bronnen.
3. Hiernaast zijn er nog enkele parallellen met synoptische passages, anders dan de Bergrede.

4. De parallellen met *Jesus Tradition* zijn opvallend eschatologisch van aard, zeker wanneer bedacht wordt dat Jakobus tot het domein van wijsheidsliteratuur gerekend kan worden. Met name eschatologische omkering (bijvoorbeeld: de nederige wordt verhoogd; de arme wordt rijk) is een terugkerend motief in deze parallellen.
5. Het voorgaande versterkt de gedachte dat Jakobus' theologie sterk door Jezus' onderwijs is beïnvloed en gekleurd.

In de eerste brief van Petrus zijn eenentwintig parallellen gevonden. Deze kunnen onderverdeeld worden naar mogelijke bronnen:

1. Er zijn acht parallellen met de Bergrede.
 - a. Hierin springt vooral de terugkerende parallel met Matteüs 5 in het oog.
 - b. Dit wil niet zeggen dat de auteur het evangelie van Matteüs kende.
2. Negen maal zijn er parallellen met het passieverhaal en/of de gebeurtenissen die naar het lijden en sterven van Jezus toewerken. Het is goed mogelijk dat Petrus een bron gebruikt heeft waarin het passieverhaal (gecombineerd met eraan voorafgaande gebeurtenissen, zoals lijdensaankondigingen) op zichzelf stond.
3. Zeven keer is er een parallel met passages uit het Johannesevangelie.
 - a. Kennelijk kende de auteur enkele Johanneïsche tradities.
 - b. De passages uit Johannes hebben (anders dan bij die uit Jakobus) geen parallellen in de synoptische evangeliën.
 - c. Opvallend zijn de verwijzingen naar het liefdegebod, zoals we dat kennen uit het Johannesevangelie (Johannes 13:34-35).
4. Tweemaal is er een opmerkelijke verwijzing naar tradities die specifiek over de apostel Petrus gaan.
5. Er zijn twee parallellen met Lucas 12: dit hoofdstuk heeft enkele in het oog springende kenmerken (op sommige momenten parallel lopend met de eschatologische rede van Jezus), maar het is niet kenmerkend genoeg om aan een aparte bron te denken.

6. Verder zijn er nog enkele parallellen met synoptische tradities en op sommige momenten een woordgebruik dat overeenkomsten heeft met *Jesus Tradition*.

In de brieven van Johannes zijn verschillende parallellen gevonden.

1. Zes parallellen met het evangelie van Johannes. Dit is niet verwonderlijk, aangezien de Johanneïsche geschriften dikwijls als een gesloten literair systeem beschouwd worden (zie echter bij 2b).
2. Dertien parallellen met het evangelie van Matteüs.
 - a. De inhoudelijke overeenstemming is doorgaans sterker dan de woordelijke overeenstemming: dit kan deels verklaard worden door het eigen idioom van de Johanneïsche geschriften.
 - b. Het cumulatieve effect van deze parallellen is vrij sterk: hoogstwaarschijnlijk heeft de auteur kennis gehad van synoptisch traditiemateriaal. Dit weersprekt de voorstelling van de Johanneïsche geschriften als gesloten systeem (zie bij 1).
 - c. Sterker dan bij Jakobus en 1 Petrus valt de voorkeur van de auteur voor het Matteüsevangelie op: met name de 'onderwijsblokken' uit dit evangelie worden aangehaald. Dit hoeft niet te wijzen op literaire afhankelijkheid, maar een 'familieband' op bronnenniveau lijkt waarschijnlijk.
 - d. De ordening van de 'onderwijsblokken' uit Matteüs blijft niet gehandhaafd: enkele parallellen met Matteüs 7:15-23 lijken thematisch gelinkt te worden aan Jezus' eschatologische rede.
3. Op enkele plaatsen lijkt de eerste brief ook parallellen te hebben met enkele passages uit het *Evangelie van de Hebreëen*.
 - a. In de weergave van het liefdegebod stemmen 1 Johannes en het *Evangelie van de Hebreëen* overeen wat accentuering betreft.
 - b. Hierin stemt 1 Johannes ook opvallend overeen met Jakobus 2:15-16.
 - c. Deze parallellen zijn niet zeker, maar de mogelijkheid dient zich nadrukkelijk aan.

Ook in 2 Petrus en Judas zijn parallellen gevonden. De tweede brief van Petrus (dertien parallellen) laat een vergelijkbaar beeld zien als Jakobus, 1 Petrus en 1 Johannes. De brief van Judas geeft minder duidelijkheid. Er zijn wel twee mogelijke parallellen, maar die vinden we ook terug in corresponderende verzen uit 2 Petrus. Laatstgenoemde brief geeft in die gevallen sterker de indruk zich bewust te zijn van de parallel. Hieruit kunnen echter geen vergaande conclusies worden getrokken, aangezien Judas te kort is om een representatief beeld te geven.

1. Op vijf verschillende plekken vinden we in 2 Petrus parallellen met de eschatologische rede.
 - a. Er is een voorkeur voor Matteüs 24-25 en eventueel Marcus 13 boven Lucas 21.
 - b. Opvallend is dat tradities uit *Didache* 16 en Lucas 12 meespelen.
 - c. Er zijn opmerkelijke parallellen met 1 Tessalonicenzen en het boek Openbaring.
2. Ook in de tweede brief van Petrus vinden we (drie maal) verwijzingen naar tradities die specifiek over de apostel Petrus gaan.
3. Daarnaast zijn er nog vier tradities uit diverse (Bijbelse en buitenbijbelse) bronnen.

Hoofdstuk 6: Conclusies; traditieblokken en de perceptie van Jezus

Alles overziende, blijkt dat zevenenzestig passages uit *Jesus Tradition* op honderd afzonderlijke momenten een parallel vinden in de Katholieke Brieven. Drieënzestig van deze honderd parallellen kunnen 'waarschijnlijk' genoemd worden; zevenendertig kunnen 'mogelijk' genoemd worden.

Deze parallellen brengen ons een stap dichterbij het fenomeen *Jesus Tradition*. Dikwijls is er al onderscheid gemaakt tussen verschillende stromingen en bronnen die ten grondslag zouden liggen aan de vier canonieke evangeliën, vooral in Streeters vierbronnenhypothese (met name een oer-Marcus, 'Q', 'L' en 'M'). Dit onderzoek laat zien dat inderdaad in termen van stromingen en bronnen gedacht kan worden, echter: de 'traditieblokken' die mogelijkwerwijs onderscheiden kunnen

worden zijn anders dan de bronnen die men meestal noemt. Met name moet gedacht worden aan:

1. De Bergrede
2. De eschatologische rede
3. Johanneïsche tradities
4. Het passieverhaal
5. Verhalen over apostelen (met name Petrus)

Het gebruik van *Jesus Tradition* in de Katholieke Brieven zegt ook iets over de visie van de auteurs op Jezus. Behalve dat in deze brieven op een theologische manier over Hem gesproken wordt, hebben de auteurs Hem als een historische persoon gezien:

1. De parallellen in Jakobus schetsen Jezus als Joodse wijsheidsleraar.
2. De parallellen in 1 Petrus schetsen Jezus als een uniek voorbeeld om na te volgen, in lijden en sterven.
3. De parallellen in de brieven van Johannes schetsen Jezus als leraar van liefde en radicale verdraagzaamheid.
4. De parallellen in 2 Petrus (en Judas) schetsen Jezus als een eschatologisch/apocalyptische profeet.

Samen vormen deze schetsen een portret van Jezus dat veel lijkt op degene die we kennen uit het zogeheten 'onderzoek naar de historische Jezus'. Ook blijkt hoe dicht de historische persoon Jezus door het onderzoeken van *Jesus Tradition* benaderd kan worden.

Tot slot kan vastgesteld worden dat de Katholieke Brieven het onderling, maar ook samen met de rest van het Nieuwe Testament, fundamenteel eens zijn over welke Jezustradities van blijvend belang zijn. De vier langere brieven (Jakobus, 1 en 2 Petrus en 1 Johannes) geven op dit punt een vergelijkbaar beeld, dat ook grotendeels overeenstemt met de relatie van Paulus' brieven tot *Jesus Tradition*. Jezus blijkt inderdaad de hoeksteen en de rots te zijn waarop de 'steunpilaren' verder hebben willen bouwen. Het getuigenis over Jezus Christus dat de Katholieke Brieven geven is daarmee voluit apostolisch te noemen.